

ANNA BUDZEŃ

PROFESOR JANINA NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA
– WYBITNY DYDAKTYK I BADACZ
ANTYKU GRECKO-RZYMSKIEGO*

Celem niniejszego artykułu jest analiza dokonań i osiągnięć dydaktycznych oraz naukowych profesor Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej, a w konsekwencji wykazanie jej znaczącego wkładu do literatury i nauki. Autorka koncentruje uwagę głównie na dwóch rodzajach zaangażowań uczonej, mianowicie na jej działalności dydaktyczno-pedagogicznej, związanej z pracą w szkolnictwie średnim i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, oraz naukowej, dotyczącej przede wszystkim badań nad językiem i stylem autorów starożytnych oraz przekładów na język polski ich dzieł.

RYS BIOGRAFICZNY

Janina Niemirska-Pliszczyńska urodziła się 17 lutego 1904 r. w Łodzi jako córka Stanisława Jana Niemirskiego i Heleny Izabeli z Filipowiczów. Rodzice byli urzędnikami Akcyjnego Towarzystwa Pożyczkowego w Łodzi. Janina Niemirska miała siostrę Władysławę oraz brata Stanisława. W 1910 r. rodzice przenieśli się do Warszawy, gdzie od klasy wstępnej do matury, to jest dziewięć lat, uczęszczała do prywatnego gimnazjum żeńskiego Reginy Gaczeńskiej i Eweliny Kacprowskiej, przy ulicy Chłodnej 15¹.

Mgr Anna BUDZEŃ – doktorantka, Katedra Filologii Greckiej Instytutu Filologii Klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: abudzen@wp.pl

* Niniejszy artykuł powstał na podstawie pracy magisterskiej autorki pt. *Profesor Janina Niemirska-Pliszczyńska jako filolog klasyczny* napisanej w 2008 r. pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Nareckiego, prof. KUL.

¹ Informacje na podstawie Akt personalnych prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej, sygn. A-246, Archiwum Uniwersyteckie KUL (dalej: APPJNP, AU KUL).

Po złożeniu egzaminu dojrzałości 1 czerwca 1921 r. wstąpiła na Uniwersytet Warszawski, na Wydział Filozoficzny, sekcję filologii klasycznej. Studiowała pod kierunkiem wybitnych profesorów, m.in.: Gustawa Przychockiego, Tadeusza Zielińskiego czy Adama Krokiewicza².

W lutym 1925 r. zmarł nagle jej ojciec, wskutek czego przez rok utrzymywała rodzinę i tym samym opóźniła studia. Ukończyła je 22 czerwca 1928 r. z dyplomem doktora filozofii sekcji filologii klasycznej oraz jako przedmiotu pobocznego: historii literatury polskiej³. Dyplom doktorski uzyskała na podstawie napisanej pod kierunkiem prof. Gustawa Przychockiego rozprawy pt. *Poglądy etyczne historyków rzymskich pierwszych trzech wieków cesarstwa z wyłączeniem fragmentów*⁴.

Janina Niemirska nigdy nie pozostawała obojętna na biedę i krzywdę ludzką. Świadczy o tym jej przynależność w czasach akademickich, jako członka założyciela i członka zarządu, do Akademickiego Związku Młodzieży Postępowej. Związek ten postawił sobie jako cel istnienia obronę człowieczeństwa oraz występował przeciw *numerus clausus*⁵ i represjonowaniu Żydów. Podczas studiów działała także w naukowym Kole Młodych Klasyków⁶.

Po zawarciu małżeństwa 19 grudnia 1926 r. z mecenasem Czesławem Pliszczyńskim przeniósła się na stałe do Lublina, gdzie mieszkał i pracował jej mąż. Nie podjęła jednak pracy na lokalnym uniwersytecie. Przed wojną bowiem istniało przekonanie, że przyszły pracownik akademicki powinien zdobywać doświadczenie jako nauczyciel w szkole średniej. Janina Niemirska-Pliszczyńska została więc w 1928 r. nauczycielką języka łacińskiego w Państwowym Gimnazjum im. Unii Lubelskiej, gdzie cały swój młodzięczy zapał wkładała w nauczanie i wykształcenie uczniów⁷.

² Szczególnie wdzięcznie wspomina ich po latach Janina Niemirska-Pliszczyńska w swoim artykule pt. *Seminarium pod kasztanem (Ze wspomnień studenckich)*, „Kamena” 33(1965), nr 15, s. 5.

³ Przez kilka pierwszych lat po odzyskaniu niepodległości przez Polskę studia w zakresie filologii klasycznej kończyły się egzaminem doktorskim lub nauczycielskim. Obowiązkowo należało także zdać egzamin z przedmiotu pobocznego.

⁴ Praca niepublikowana, zaginęła w okresie wojennym w archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, APPJNP, AU KUL.

⁵ *Numerus clausus* (łac. zamknięta liczba) – forma dyskryminacji jakiejś grupy, np. narodowej, wyznaniowej, klasowej, polegająca na ograniczeniu liczby osób z tej grupy przy przyjmowaniu na studia, do pracy, stowarzyszeń itp., <http://sjp.pl/numerus+clausus> [dostęp: 26.01.2017].

⁶ APPJNP, AU KUL.

⁷ H. PODBIELSKI, *Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982)*, w: *Magistri et discipuli: Kapitel zur Geschichte der Altertumswissenschaften im 20 Jahrhundert*, Toruń: Wydawnictwo UMK 2002, s. 121.

Od 1931 r. do 1939 r. pełniła równocześnie funkcję kierownika Ośrodka Metodyczno-Naukowego dla nauczycieli łaciny Kuratorium Lubelskiego. W czasie wojny prowadziła tajne nauczanie przy Gimnazjum im. Unii Lubelskiej w zakresie języka łacińskiego i greckiego⁸.

Z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim prof. J. Pliszczyńska nawiązała pierwsze kontakty już w 1945 r., podejmując na sekcji filologii klasycznej zajęcia zlecone z zakresu obydwu języków klasycznych oraz literatury greckiej i rzymskiej. Od tej pory była już nierozdzielnie związana z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. W 1951 r. przedstawiła doskonałą, napisaną w całości po łacinie, pracę habilitacyjną pt. *De elocutione Pliniana in epistularum libris novem conspicua: quaestiones selectae*⁹. W 1956 r. uzyskała tytuł naukowy docenta¹⁰. 21 października 1967 r. doc. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska otrzymała nominację na profesora nadzwyczajnego. 14 czerwca 1974 r. Senat Akademicki KUL na wniosek Rady Wydziału Nauk Humanistycznych KUL z dnia 15 maja 1974 r. uchwalił w tajnym głosowaniu jednomyślnie (10 głosów), by nadać prof. nadzw. dr Janinie Pliszczyńskiej tytuł i stanowisko prof. zwyczajnego w Katedrze Filologii Klasycznej (Greckiej) na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL¹¹.

Janina Niemirska-Pliszczyńska zmarła po długiej i ciężkiej chorobie 2 września 1982 r. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 6 września. Mszę świętą żałobną, odprawioną w Kościele Akademickim KUL, koncelebrował ks. bp dr Roman Andrzejewski, uczeń i wieloletni adiunkt w katedrze zmarłej. Jej ciało złożono na cmentarzu przy ulicy Lipowej¹².

⁸ APPJNP, AU KUL.

⁹ Zob. niżej s. 89.

¹⁰ Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki uchwałą z dn. 28.02.1956 r. na podstawie art. 47 ust. 2 i art. 49 ust. 1 i 3 z dn. 15.12.1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki przyznała Obywatelce Janinie Pliszczyńskiej tytuł naukowy docenta, Warszawa, 2.03.1956 r., APPJNP, AU KUL. Tytuł naukowy docenta funkcjonował w Polsce w latach 1920-1965, w odróżnieniu od stopnia naukowego docenta nadawanego w latach 1920-2011.

¹¹ Ze względu jednak na odejście prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej na emeryturę (1.10.1974 r.) uchwała ta nie została zatwierdzona przez Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, APPJNP, AU KUL.

¹² APPJNP, AU KUL.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

„Dr Janina Pliszczyńska, pełna energii życia, rozmachu pedagogicznego i naukowego ma wyjątkową cechę, wkłada duszę w swój przedmiot i umie porwać i dobrze nauczyć”¹³ – słowa prof. R. Gostkowskiego to doskonała ocena znakomitej pracy dydaktycznej dr Janiny Pliszczyńskiej oraz potwierdzenie jej ogromnego talentu i zaangażowania w efektywne nauczanie języków klasycznych i propagowanie kultury antycznej wśród młodzieży. Praktykę pedagogiczną rozpoczęła Pliszczyńska już w 1925 r. w Warszawie, gdzie jako nauczycielka języka łacińskiego pracowała najpierw w gimnazjum spółdzielczym „Współpraca”, następnie w latach 1926-1928 w gimnazjum żeńskim Reginy Gaczeńskiej i Eweliny Kacprowskiej. Wkrótce zrezygnowała z pracy w Warszawie i w 1927 r. przeniósł się na stałe do Lublina, gdzie mieszkał i pracował jej mąż. Tutaj w 1928 r. podjęła pracę jako nauczycielka języka łacińskiego w Państwowym Gimnazjum Żeńskim im. Unii Lubelskiej. Pracowała tam do roku 1939 z dwuletnią przerwą w roku szkolnym 1933/1934 oraz 1934/1935, kiedy to uczyła w Gimnazjum im. Stanisława Staszica w Lublinie. 6 czerwca 1929 r. złożyła egzamin nauczycielski przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Warszawie¹⁴. Jesienią 1931 r. została mianowana kierownikiem nowo utworzonego Ośrodka Metodyczno-Naukowego Filologii Klasycznej dla Nauczycieli Kuratorium Lubelskiego. Kierowała nim do 1939 r., a po wojnie do lutego 1950.

W Ośrodku Metodyczno-Naukowym Filologii Klasycznej, a dokładniej – w jego pracowni, Janina Niemirska-Pliszczyńska zgromadziła bogatą bibliotekę oraz zbiór przeźroczy dotyczących sztuki starożytnej. Urządzała tam również wystawy artystycznych fotografii arcydzieł sztuki antycznej¹⁵. Prowadziła także systematyczne wykłady w zakresie historii sztuki antycznej w żeńskim gimnazjum im. Unii Lubelskiej. Należy w tym miejscu podkreślić, iż to właśnie w wyniku jej starań zostało powołane na rok przed wojną pierwsze w Lublinie Liceum Klasyczne przy Państwowym Gimnazjum im. Unii Lubelskiej. Oznaczało to m.in., że wszystkie matury wojenne w tym

¹³ R. GOSTKOWSKI, *Opinia o kandydatach na katedrę filologii klasycznej KUL*, Lublin 12.10.1953, APPJNP, AU KUL.

¹⁴ Skład Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich: prezes: prof. dr J. Lewiński oraz egzaminatorzy: prof. dr G. Przychocki, B. Nawroczyński, APPJNP, AU KUL.

¹⁵ H. PODBIELSKI, *Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska*, „Biuletyn Informacyjny KUL” 5(1976), nr 1, s. 26.

liceum były opatrzone stopniem z języka greckiego¹⁶. Liceum Klasyczne przetrwało przez cały okres okupacji hitlerowskiej dzięki Janinie Pliszczyńskiej, która już w listopadzie 1939 r. zainicjowała tajne nauczanie i kontynuowała je nieprzerwanie do 1944 r. Co więcej, potwierdzeniem jej odwagi i poświęcenia w propagowaniu kultury antycznej wśród uczniów jest fakt, że sama wyniosła, przechowała i tuż po wojnie zwróciła władzom polskim całą bibliotekę Ośrodka Metodyczno-Naukowego.

Po II wojnie światowej powołała do życia Ośrodek Dydaktyczno-Naukowy Filologii Klasycznej przy męskim gimnazjum im. Stanisława Staszica, później przy gimnazjum im. Jana Zamoyskiego (1944-1950). Ostatnie dwa lata (1950-1952) swej aktywności zawodowej w szkolnictwie średnim spędziła w gimnazjum im. M. Buczka w Lublinie.

Podczas blisko 25-letniej działalności dydaktycznej w lubelskim szkolnictwie średnim Janina Niemirska-Pliszczyńska wykształciła wielu późniejszych wybitnych literatów i przedstawicieli inteligencji polskiej. Jej uczniami byli m.in.: pisarki – Hanna Malewska, Anna Kamińska (Śpiewakowa), Julia Hartwig – poetka, eseistka i tłumaczka, Zygmunt Kałużyński – publicysta i krytyk filmowy, Marek Okopiński – reżyser i dyrektor teatru, Józef Modrzejewski – profesor Sorbony, prof. Wiesław Skrzydło – rektor UMCS, prof. Stefan Sawicki – prorektor KUL; z zagranicznych: pisarka Anna Langfus (Finkelstein)¹⁷.

Nie ma żadnych wątpliwości, że dzięki swojej inteligencji, a nadto ogromnej wiedzy na temat antyku grecko-rzymskiego oraz dzięki szczerzej życzliwości wobec swoich uczniów Janina Niemirska-Pliszczyńska zasłużyła sobie na ich szacunek i w konsekwencji także potrafiła ich prawdziwie zainteresować różnorodnymi treściami humanistycznymi.

W 1952 r. Janina Niemirska-Pliszczyńska przestała zajmować się dydaktyką szkoły średniej i już 4 sierpnia 1952 r. została zaangażowana przez Radę Wydziału Nauk Humanistycznych KUL do prowadzenia wykładów zleconych z literatury greckiej i rzymskiej¹⁸. Wśród zajęć, które Profesor prowadziła w KUL przez blisko 30 lat, były: wykłady (kursoryczne oraz monograficzne), ćwiczenia, proseminaria, seminaria magisterskie, od 1967 r. również doktoranckie, a także konsultacje. W latach 1952-1956, kiedy to Janina Niemirska-Pliszczyńska była zatrudniona na stanowisku wykładowcy

¹⁶ APPJNP, AU KUL.

¹⁷ H. PODBIELSKI, *Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska*, „Biuletyn Informacyjny KUL” 5(1976), nr 1, s. 27.

¹⁸ APPJNP, AU KUL.

zleconego, prowadziła wykłady z literatury zarówno greckiej, jak i rzymskiej dla studentów wszystkich filologii Wydziału Nauk Humanistycznych w ramach wykładów z literatury powszechnej. Następnie jako docent (od 1956) wygłaszała wykłady wyłącznie z literatury greckiej na filologii klasycznej. Problematyka tych wykładów była zróżnicowana. Obok literatury i sztuki starożytnej obejmowała także grecką filozofię (zwłaszcza dialogi Platona i pisma Arystotelesa).

Mimo że wykłady te według regulaminu studiów nie były obowiązkowe, jednak cieszyły się ogromnym zainteresowaniem wśród studentów. Oto wspomnienia jednego z ich uczestników: „Jej każdy wykład był dla nas czymś w rodzaju emocjonalnego i estetycznego doświadczenia. Emocjonalnego, ponieważ często zadawała nam pytania dotyczące zjawiska odbioru dyskutowanej literatury czy analogii, jakie możemy znaleźć w literaturze polskiej i europejskiej. Ktoś mógł także zostać poproszony, aby podszedł do tablicy i napisał w oryginale, czyli po grecku tytuł albo imiona postaci omawianego dzieła. Nasze estetyczne doświadczenie i wynikające z niego zadowolenie było spowodowane przez formę jej wykładów – doskonałe stylistycznie zagadnienia, omawiane w sposób wyczerpujący. Bardziej jeszcze wzbudzała w nas ciekawość swymi interesującymi skojarzeniami, a także głębią swych przemyśleń i analiz”¹⁹.

Profesor Niemirska-Pliszczyńska kierowała także proseminariami (III rok) oraz seminariami (IV, V rok) łacińskimi i greckimi. Seminaria greckie koncentrowały się przede wszystkim na:

a) analizie estetycznej poematów Homera, w przeważającej części na analizie *Iliady*. Koncentrowano się na śledzeniu praw organizujących technikę artystyczną *Iliady*, tj. zasad stylistycznych poematu poprzez szczegółowe badanie funkcji stylistycznych pewnych środków wyrazu; celem ostatecznym było zbadanie jedności artystycznej poematów *Iliady* i *Odysei*, a w konsekwencji jedności ich twórcy. Analiza poematów Homera na seminarium greckim doprowadziła do wypracowania własnej metody dydaktycznej i naukowej. Metoda, jaką zastosowała prof. J. Pliszczyńska w prowadzeniu seminarium greckiego oraz w kierowaniu pracami magisterskimi i doktorskimi, a także we własnych analizach literackich, to metoda fenomenologiczna, traktująca dzieło poetyckie jako organiczną i współdziałającą funkcjonalnie całość semantyczno-stylistyczną²⁰;

¹⁹ H. PODBIELSKI, *Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982)*, s. 124 (w j. ang. – tłum. A.B.).

²⁰ *Filologia klasyczna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-2004*, red. K. Narecki, Lublin 2006, s. 34.

b) dramacie greckim i sceniczności dialogów Platona jako swoistych dramatów filozoficznych, o charakterze często parodystycznym w stosunku do swych współczesnych, a nawet w stosunku do pewnych gatunków literackich, np. tragedii; szczególnie zwracano uwagę na elementy pantomimiczne;

c) zagadnieniach etycznych w filozofii greckiej. Koncentrowano się tu przede wszystkim na związkach wewnętrznych między platonizmem i arystotelizmem oraz na genezie filozofii Arystotelesa z filozofii Platona²¹.

Przez około piętnaście ostatnich lat w pracy naukowej prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej dominowały zainteresowania grecką prozą chrześcijańską. Należałoby tu wyróżnić dwa nurty w badaniach: semantyki języka biblijnego, szczególnie św. Pawła, oraz języka Klemensa z Aleksandrii. Przez 3 lata (1967-1970) prowadziła seminarium poświęcone analizie literackiej Ewangelii św. Jana oraz fragmentów Dziejów Apostolskich św. Łukasza²². Rezultatem tego rodzaju zainteresowań były powstające z jej inspiracji prace magisterskie. Istotnym elementem w pracy dydaktycznej prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej było właśnie prowadzenie prac magisterskich (pod jej kierunkiem powstało ich ok. 40) oraz rozpraw doktorskich (od 1967 r., tj. od chwili otrzymania tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego).

Swoich kontaktów ze studentami nie ograniczała jedynie do zajęć dydaktycznych. Od 1967 r. była kuratorem naukowego Koła Młodych Klasyków. Wśród jego członków inicjowała prace badawcze, dbała o rozwój naukowy studentów poprzez udział w ogólnopolskich zjazdach kół klasyków, gdzie jej dyplomanci zdobywali zawsze wiele nagród za referaty i dyskusje. Nawiązywała także kontakty z ośrodkami naukowymi poza granicami Polski, m.in. z Berlińską Akademią Nauk; w 1957 r. przebywała 2 miesiące na stypendium naukowym w NRD. Wygłosiła wówczas odczyt na posiedzeniu Akademii pt. *Menelaos i Helena w Odysei*²³. Ponadto organizowała liczne wycieczki, również zagraniczne (NRD), umożliwiając w ten sposób studentom zwiedzanie zabytków kultury antycznej. Tego typu podróże sprzyjały bliższemu poznaniu młodzieży w różnych sytuacjach życiowych, nawiązaniu z nią braterskich więzi. Stanowiło to jednocześnie ważny element w pracy dydaktyczno-pedagogicznej prof. Pliszczyńskiej²⁴.

²¹ APPJNP, AU KUL.

²² A. STĘPNIĘWSKA, *Profesor dr Janina Niemirska-Pliszczyńska nie żyje (1904-1982)*, „Vox Patrum” 2(1982), z. 2-3, s. 508.

²³ APPJNP, AU KUL.

²⁴ H. PODBIELSKI, *Profesor Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska*, „Biuletyn Informacyjny KUL” 5(1976), nr 1, s. 28.

Bez wątplenia Janina Niemirska-Pliszczyńska była znakomitym badaczem i naukowcem. Ponadto także w relacjach z młodszą kadrą naukową zawsze dawały się zauważyć jej życzliwość i starania o jak najpełniejszy rozwój naukowy. Doskonałym na to dowodem są słowa prof. Henryka Podbielskiego, byłego asystenta w katedrze kierowanej przez prof. Niemirską-Pliszczyńską, który tak opisuje współpracę z Panią Profesor: „Z wdzięcznością wspominamy Jej macierzyńską wprost troskę o stworzenie nam możliwie najkorzystniejszych warunków rozwoju intelektualnego, pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej. Jej pomoc w nawiązaniu naukowych kontaktów z profesorami innych ośrodków akademickich, u których mogliśmy przeprowadzić nasze przewody doktorskie czy habilitacyjne. Jej zabiegi o nasze urlopy naukowe i kształcące wyjazdy zagraniczne. Jej cenne uwagi metodyczne, ułatwiające naszą pracę na Uniwersytecie”²⁵.

Profesor Niemirska-Pliszczyńska była doskonałym dydaktykiem i pedagogiem. Świadczyć o tym mogą jej własne słowa, w których uznaje pomoc uczniów i studentów w swoim rozwoju naukowym: „Czysta praca naukowa mi nie wystarcza. Potrzebuję kontaktu z młodzieżą. Praca dydaktyczna jest dla mnie z jednej strony inspiracją do osobistej pracy naukowej, z drugiej formą samokontroli”²⁶.

PUBLIKACJE

Janina Niemirska-Pliszczyńska zajmowała się językami klasycznymi nie tylko jako nauczycielka i wykładowczyni. Jej bogate, wieloletnie doświadczenie dydaktyczno-pedagogiczne zdobyte podczas pracy w szkolnictwie średnim i wyższym, troska o rozwój kadr nauczycieli i uczniów oraz zdolności filologiczne sprawiły, że podjęła działalność wydawniczą. Zaowocowała ona podręcznikami do nauki języka łacińskiego i greckiego oraz publikacjami o charakterze naukowo-dydaktycznym.

Czas wojny spowodował w życiu Profesor jeszcze intensywniejszy zwrot ku pracy badawczej i życiu teoretycznemu. Wynikiem tego był okres wzmożonej działalności wydawniczej – w postaci m.in. podręczników. Chcąc zapobiec ich brakowi po wojnie, wprowadziła do szkolnictwa swój cztero-częściowy podręcznik do nauki języka łacińskiego pt. *Homo sum*²⁷, zaapro-

²⁵ H. PODBIELSKI, *Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982)*, s. 125.

²⁶ APPJNP, AU KUL.

²⁷ *Homo sum*. Podręcznik wydawany w latach 1945-1947 przez Instytut Pracy Nauczycielskiej w Lublinie.

bowany przez Ministerstwo Oświaty²⁸. Warto zacytować w tym miejscu słowa samej Autorki: „Podręcznik wyrósł z żarliwego umiłowania kultury antycznej i z serdecznej troski o jak najstaranniejsze i najwłaściwsze kształcenie młodzieży gimnazjalnej. Oddając go do użytku szkolnego, pragnę, aby chłopcy i dziewczęta, ucząc się na nim myśleć i rozumować, nieraz uśmiechnęli się także, pragnę, aby treść anegdot zainteresowała ich i zastanowiła, aby usiłowali wnikać w atmosferę czystej myśli i piękna – starożytnej Hellady oraz w uroczystą i prawniczą duszę – Rzymu, i aby zrozumieli wielkość idei człowieczeństwa, która każe nam na każdym kroku ucieleśniać wspólnotę i łączność ludzi między sobą”²⁹. Podręcznik poświęciła Autorka swojemu mistrzowi prof. Gustawowi Przychockiemu, jako serdeczne podziękowanie za jego troskliwe kierownictwo naukowe w czasie studiów uniwersyteckich.

Profesor Janina Niemirska-Pliszczyńska była także autorką wstępnego podręcznika języka greckiego pt. *Ἴδὸν ὁ ἄνθρωπος* (*Ecce homo*), opartego na tekstach autorów klasycznych i Nowego Testamentu³⁰, przeznaczonego dla młodzieży uniwersyteckiej, o czym Autorka informuje w nad wyraz wymownej i poruszającej dedykacji:

Duszy mojej duszy, sercu mego serca
MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Poświęcam.

Oprócz celu filologicznego, czyli przygotowania do swobodnej lektury w oryginale Nowego Testamentu oraz tekstów z zakresu filozofii starożytnej, podręcznik ma dodatkowo cel wychowawczy – wywołać dyskusję, spróbować znaleźć odpowiedź na pytanie: czym jest świat, jakie miejsce zajmuje w nim człowiek, czym jest piękno, jak pojmowano istotę bóstwa w czasach przedchrześcijańskich. Temu mają właśnie służyć cytaty z pism filozofów epoki przedsokratycznej, a także z pism Arystotelesa³¹. Należy w tym miejscu podkreślić, że podręcznik *Ἴδὸν ὁ ἄνθρωπος* jest nadal wymagany do zaliczenia lektoratu z języka greckiego dla studentów m.in. w Instytucie Filozofii na

²⁸ Wydano za pozwoleniem Ministerstwa Oświaty z 11 sierpnia 1945 r.

²⁹ *Homo sum et nil humani a me alienum esse puto. Podręcznik do nauki języka łacińskiego dla 2 klasy gimnazjalnej, Przedmowa*, Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej 1945.

³⁰ *Ἴδὸν ὁ ἄνθρωπος. Ecce homo. Wstępny podręcznik języka greckiego oparty na tekstach autorów klasycznych i Nowego Testamentu*, Poznań: Pallotinum 1960¹.

³¹ *Ἴδὸν ὁ ἄνθρωπος*, Przedmowa, s. VII.

Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie³² oraz zalecany dla studentów teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu³³.

W dydaktyce języków klasycznych zawsze ważna była dla prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej teoria oraz metoda, czego doskonałym wyrazem jest czasopismo dla nauczycieli języków klasycznych „Paideia”, którego była redaktorem naczelnym w latach 1948-1950³⁴. Do komitetu redakcyjnego należeli ponadto: dr Marian Golias (adiunkt w Uniwersytecie Łódzkim) oraz dr Stanisław Skimina (prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika). Redakcja czasopisma mieściła się przy ulicy Narutowicza 13 w Lublinie. Pismo to powstało ze spontanicznej potrzeby nauczycieli rozwijających swoją działalność w ramach Polskiego Towarzystwa Filologicznego. Jego celem było uświadamianie społeczeństwu, że myśl dydaktyczna w dziedzinie filologii klasycznej jest ciągle żywa w społeczności nauczycieli – klasyków. Pismo nawiązywało bezpośrednio do przedwojennego „Kwartalnika Klasycznego”, redagowanego przez prof. Ryszarda Ganszyńca. Rozpoczynając działalność powojenną w zakresie publicystyki dydaktycznej filologii klasycznej, redakcja „Paidei” zaapelowała do wszystkich nauczycieli uczących języków starożytnych oraz profesorów wyższych uczelni o ścisłą współpracę, tzn. zarówno o artykuły, jak i o wskazówki, rady oraz obserwacje. Podkreślono również szczególną chęć utrzymania kontaktów z ośrodkami dydaktyczno-naukowymi filologii klasycznej, gdyż one wypracowują myśl dydaktyczną w sposób eksperymentalny³⁵. Czasopismo zawierało m.in. własne artykuły Profesor z zakresu dydaktyki języków starożytnych w szkole średniej. Na uwagę w tym kontekście zasługuje obszerna wypowiedź lubelskiej Uczzonej *O metodzie*³⁶, która jest zebraniem i zamknięciem doświadczeń dydaktycznych J. Pliszczyńskiej na gruncie języka łacińskiego, a właściwie przedstawia pewną filozofię dydaktyczną. W konkluzji Autorka stwierdza, że „praca wychowawcza i dydaktyczna, choć bardzo trudna i mozolna, stanowi jednak pierwszorzędny czynnik w życiu narodu”. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że artykuł *O metodzie* prof. Tadeusz Sinko nazwał najlepszą powojenną pracą dydaktyczną³⁷.

³² https://usosweb.uksw.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&prz_kod=WF-FI-GRE1 [dostęp: 2.07.2017].

³³ www.pwt.wroc.pl/pliki/2016/US_498_2_2016.pdf (s. 154), [dostęp: 2.07.2017].

³⁴ Ukazały się dwa numery czasopisma „Paideia”: 1948, nr 1 oraz 1949, nr 1(2).

³⁵ „Słowo wstępne”, w: „Paideia” 1948, nr 1.

³⁶ Przemówienie wygłoszone 1 grudnia 1946 r. na konferencji okręgowej Ogniska Metodycznego Filologii Klasycznej w Lublinie w dziesięciolecie powstania Ogniska.

³⁷ APPJNP, AU KUL.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Janina Niemirska-Pliszczyńska, oprócz intensywnej działalności o charakterze dydaktyczno-pedagogicznym i wieloletniej pracy w szkolnictwie średnim, z nie mniejszym zaangażowaniem poświęcała czas własnej pracy badawczej. Jej rezultatem jest poważny dorobek naukowy, na który składa się ponad 50 publikacji w postaci: dwóch monografii książkowych: *De elocutione Pliniana in epistularum libris novem conspicua: quaestiones selectae* (Lublin: TN KUL 1955) i *Wokół Dolonei: z badań nad Homerem* (Lublin: TN KUL 1967), licznych rozpraw, artykułów na temat eposu Homera, periegezy Pauzanasza, dialogów Platona, *Etyki Nikomachejskiej* Arystotelesa, listów św. Pawła oraz doskonałych, opatrzonych jej wstępem i komentarzem historyczno-literackim przekładów dzieł autorów starożytnych³⁸. Należy w tym miejscu wspomnieć również o podręcznikach do nauki języka łacińskiego i greckiego, o których była już mowa.

Do 1956 r. zainteresowania naukowe prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej koncentrowały się przede wszystkim wokół pisarzy rzymskich epoki cesarstwa. Efektem tych zainteresowań są wydane drukiem rozprawy, artykuły oraz przekłady dzieł autorów starożytnych. W artykule pt. *Testament poetycki Horacego*³⁹ Badaczka poddaje analizie (głównie literackiej) trzy, szczytowe jej zdaniem, utwory poety, a mianowicie *Pieśni*: III. 30, IV. 3 i *List do Pizonów*⁴⁰. Zamieszcza tutaj również zwięzłą analizę estetyczną *Pieśni* III. 13.

W wyniku zainteresowań J. Niemirskiej-Pliszczyńskiej twórczością Pliniusza Młodszego powstała, napisana w języku łacińskim, monografia pt. *De elocutione Pliniana in epistularum libris novem conspicua: quaestiones selectae*⁴¹, nad którą Autorka pracowała blisko pięć lat (pracę nad rozprawą rozpoczęła w 1948 r. i złożyła w ostatecznej redakcji łacińskiej prof. Kazi-

³⁸ H. PODBIELSKI, *Śp. Prof. dr Janina Pliszczyńska (1904-1982)*, „Roczniki Humanistyczne” 31(1983), z. 3, s. 126.

³⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Testament poetycki Horacego*, „Roczniki Humanistyczne” 1(1949), s. 71-94.

⁴⁰ Cytaty łacińskie z *Listu do Pizonów* podawane są według wydania: A. Kiessling, R. Heintze, Q. HORATIUS FLACCUS, *Briefe*, Berlin: Weidmann 1914. Przekłady odpowiednich miejsc z tekstu łacińskiego podawane są według przekładu M. Motty z pewnymi własnymi zmianami Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej. W zakresie chronologii i ustalenia genezy greckiej *Listu do Pizonów* korzystano z pracy O. Immischa, *Horazens Epistel über die Dichtkunst*, Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung 1932 (Philologus Supplementband XXIV, Heft 3).

⁴¹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *De elocutione Pliniana in epistularum libris novem conspicua: quaestiones selectae*, Lublin: TN KUL 1955.

mierzowi Kumanieckiemu 20 grudnia 1951 r.⁴², rozprawa została przez niego uznana za odpowiadającą pracy habilitacyjnej dawnego typu)⁴³. Monografia uzyskała również bardzo pozytywne opinie w kręgach filologów europejskich, czego dowodem są recenzje drukowane w czasopismach naukowych: „Revue des Études Latines” 1956 (Anne Guillemin), „Listy Filologiczne”⁴⁴ 1957 (L. Vidman), „Latomus” 1957 (Ch. Hyart). W tej ostatniej belgijski uczony podkreślił przede wszystkim szczególną wrażliwość oraz wybitną znajomość literatury łacińskiej u Autorki monografii, pisząc: „To co u nas (w Belgii) zostałyby opracowane prawdopodobnie w sposób wyraźnie erudycyjny i rozumowy, pod piórem polskim przedstawia się jako praca rzeczywiście humanistyczna [...]. Z zupełnie wyjątkową wrażliwością i godną uwagi znajomością literatury łacińskiej uczona polska potrafiła dotrzeć do istoty twórczości artystycznej. Sądzimy, że ukazała rzeczywisty aspekt poetycki listów”⁴⁵. Należy w tym miejscu wspomnieć o streszczeniu tejże monografii, które przygotowała Janina Niemirska-Pliszczyńska w języku niemieckim⁴⁶. Pliniuszowi Młodszemu i jego listom poświęciła badaczka również kilka kolejnych artykułów. *Styl listów literackich Pliniusza Młodszego*⁴⁷, w którym poruszono dwa zagadnienia: I. *Szczególne właściwości stylu Pliniusza* oraz II. *Pokrewieństwa literackie Pliniusza*. Przeprowadzwszy analizę stylu Pliniusza, Janina Pliszczyńska dochodzi do wniosku, że „choć był on pisarzem o stosunkowo małym talencie, to jednak doskonale przygotowanie retoryczne oraz świadomość własnych możliwości artystycznych pozwoliły mu zająć wysoką pozycję w kręgu autorów starożytnych”. Publikacja pt. *Środki wyrazu artystycznego w listach literackich Pliniusza Młodszego*⁴⁸ stanowi obszernie streszczenie monografii łacińskiej *De elocutione Pliniana in epistularum libris novem conspicua*. We „Wstępie” Autorka przedstawia postać Pliniusza Młodszego, klasycznego przedstawiciela listu jako gatunku literackiego, oraz cel pracy. Jest nim analiza stylistyczna

⁴² APPJNP, AU KUL.

⁴³ Zaświadczenie wydano w Warszawie 5 maja 1952 r., APPJNP, AU KUL.

⁴⁴ L. VIDMAN, w: „Listy Filologiczne” 5(80)1957, s. 138-140; APPJNP, AU KUL.

⁴⁵ H. PODBIELSKI, *Prof. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska*, „Biuletyn Informacyjny KUL” 5(1976), nr 1, s. 29.

⁴⁶ Zob. J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *De elocutione Pliniana*, „Bibliotheca classica orientalis”, Jg. 1(1956), H. 4, s. 215-216.

⁴⁷ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Styl listów literackich Pliniusza Młodszego*, „Eos” 45(1951), fasc. 2, s. 117-120.

⁴⁸ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Środki wyrazu artystycznego w listach literackich Pliniusza Młodszego*, „Roczniki Humanistyczne” 4(1953), z. 2, s. 17-35.

listu literackiego Pliniusza Młodszeo zawartego w dziewięciu księgach zbioru. Następnie w siedmiu kolejnych rozdziałach omawia funkcje stylistyczne różnych środków i zabiegów poetyckich stosowanych przez Pliniusza. Problematyce listów poświęciła jeszcze jeden artykuł pt. *Rym jako środek wyrazu artystycznego w listach Pliniusza Młodszeo*⁴⁹, w którym wymienia i analizuje funkcje rymów w poszczególnych listach, a które to rymy stanowią jej zdaniem potężny środek artystyczny. Należałoby wspomnieć również o dokonanych przez prof. Niemirską-Pliszczyńską przekładach na język polski dwóch listów Pliniusza Młodszeo: IV 16 i VI 20 – *Wybuch Wezuwiusza*⁵⁰.

Czołowe miejsce w działalności naukowej Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej zajmują właśnie jej oryginalne tłumaczenia na język polski autorów starożytnych. O kunszcie translatorskim Autorki świadczą najtrafniej słowa profesora Jerzego Łanowskiego: „Janina Pliszczyńska dała się poznać jako znakomity filolog – badacz i praktyk zarazem. Świetne przygotowanie filologiczne, doskonałe opanowanie obu języków klasycznych, trafność interpretacyjna w połączeniu z talentem literackim i panowaniem nad literacką polszczyzną, uczyniły z Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej jednego z naszych najlepszych tłumaczy naukowych prozy antycznej”⁵¹. Jak już wcześniej wspomniano, w zakresie pracy naukowej do 1956 r. Profesor specjalizowała się w epoce cesarstwa rzymskiego, ze szczególnym uwzględnieniem historyków rzymskich. W tym okresie działalności naukowej powstały jej znakomite przekłady dzieł pisarzy starożytnych: *Dialog o mówcach*⁵² Tacyta i *Żywoty Cezarów*⁵³ Swetoniusza. Ten drugi doczekał się aż siedmiu wydań⁵⁴, co dobitnie świadczy o ogromnym zainteresowaniu dziełem nie tylko wśród filologów klasycznych, lecz również w szerszych kręgach społecznych. Na uwagę zasługuje w tym miejscu również geneza tego przekładu,

⁴⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Rym jako środek wyrazu artystycznego w listach Pliniusza Młodszeo*, „Roczniki Humanistyczne” 2-3(1951), z. 2, s. 95-101.

⁵⁰ Przekład w: *Geografia antyczna*, oprac. M.S. Bodnarski, Warszawa: PWN 1957, s. 283-288.

⁵¹ J. ŁANOWSKI, *Opinia w sprawie wystąpienia o nadanie prof. nadzw. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, drowi Janinie Niemirskiej-Pliszczyńskiej, tytułu profesora zwyczajnego*, Wrocław, 11.05.1974 r., APPJNP, AU KUL.

⁵² Opracowany i przemyślany przez Ognisko Filologii Klasycznej w Lublinie w ostatecznej redakcji przekładu J. Niemirskiej-Pliszczyńskiej i K. Plucińskiego, wydany w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Lublinie w 1937 r. Niniejszy przekład dedykowano profesorowi Mieczysławowi Popławskiemu jako podziękowanie za jego życzliwy stosunek do pracy Ogniska.

⁵³ SWETONIUSZ, *Żywoty Cezarów*, przekł. J. Niemirska-Pliszczyńska, wyd. I, Warszawa: PWN 1954, ss. 384.

⁵⁴ Warszawa 1954¹, Wrocław 1960², Wrocław 1965³, Wrocław 1969⁴, Wrocław 1972⁵, Wrocław 1987⁶, Warszawa 2004⁷.

którą tak przedstawiła Autorka w *Słótku Autora przekładu do Łaskawego Czytelnika*⁵⁵:

Niniejszy przekład miły mi jest wyjątkowo, gdyż uratował mnie psychicznie. W okresie okupacji niemieckiej, gdy z pierwszym dniem wojny zachorował od razu nieuleczalnie mój mąż, a na mnie spadła pełna odpowiedzialność za utrzymanie go przy życiu, troska o cały dom, wychowanie dziecka, przy jednoczesnym udziale w życiu obywatelskim w postaci intensywnego tajnego nauczania – to wszystko pod posępnym niebem niedoli narodowej – podczas jednej strasznej łapanki w Lublinie wbiegło do mego mieszkania wielu ludzi. Powstał nieopisany tumult i płacz. Wtedy wyszłam do drugiego pokoju, osunęłam się na kolana i bijąc głową o podłogę tak mówiłam do swej udręczonej duszy: „Nie wytrzymam tej grozy, uduszę się, zginę, nie jestem w stanie żyć bez uśmiechu”. A dusza po chwili odpowiedziała: „Odejdź od terażniejszości, schroń się przed nią do wnętrza, zajmij się czymś, co ci sprawi radość”. I tak wciąż klęcząc na podłodze, zaczęłam bezmyślnie przeglądać książki stojące na najniższej półce biblioteki. Stał tam również tomik teubnerowski Swetoniusza. Wzięłam go do ręki i – uśmiechnęłam się. Pamiętam ten moment bardzo wyraźnie. Swetoniusz był ongiś częścią mojej pracy doktorskiej⁵⁶. Ale w owej chwili zapadła we mnie decyzja przełożenia go na język polski. W dobrych kilka lat po wojnie mój mąż przepisał na maszynie cały przekład Swetoniusza. Pytam go z nadzieją uznania: „Co powiesz?” A on się wykrzywił. „Co ci nie dogadza?” „Ciągle się powtarza on, ona, ono”. Wówczas doznałam olśnienia. Oczywiście miał rację. Trzeba się oderwać od łaciny! I tak, po raz trzeci, ale bez tekstu łacińskiego w ręce, przerobiłam cały przekład, wyłącznie jako utwór polski. A kiedy Jan Parandowski szlachetnie zachęcił mnie w swej recenzji: „Dlaczego tłumaczka jest tak nieśmiała, proszę się nie bać rozbijania zdań”, wtedy sama założyłam maszynopis na walek i przez sześć tygodni, nocami, od 23 do 3 rano, gdy cały dom już spał, na żywo likwidowałam długiżny. Rano o siódmej wstawałam do rozlicznych obowiązków.

Powyższy opis stanowi doskonałe odzwierciedlenie wrażliwego i jednocześnie stanowczego charakteru Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej. Twórczość przekładowa Profesor była niejednokrotnie natchnieniem dla autorów popularyzujących wiedzę o antyku. I tak np. tłumaczenie *Żywotów Cezarów* Swetoniusza stało się inspiracją dla powstania *Nerona* Aleksandra Krawczuka⁵⁷.

Od 1956 r. prace naukowe prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej koncentrowały się wyłącznie na literaturze greckiej, przede wszystkim wokół trzech większych zakresów tematycznych: (1) badania nad eposem Homera, uwieńczone monografią *Wokół Dolonei*, (2) prace nad periegezą Pauzanasza związane z tłumaczeniem jego dzieła na język polski, (3) badania nad grecką

⁵⁵ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Słótko Autora przekładu do Łaskawego Czytelnika*, w: SWETONIUSZ, *Żywoty Cezarów*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1987, s. 5.

⁵⁶ *Poglądy etyczne historyków rzymskich pierwszych trzech wieków cesarstwa*, zob. wyżej przypis 4.

⁵⁷ APPJNP, AU KUL.

prozą chrześcijańską, zakończone przekładem na język polski ważnego dla kultury europejskiej dzieła Klemensa z Aleksandrii – *Stromateis* (*Dywany*).

BADANIA NAD EPOSEM HOMERA

Zainteresowanie prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej literaturą grecką jako przedmiotem badań naukowych wiązało się z objęciem przez nią kierownictwa seminarium greckiego w roku akademickim 1953/54 oraz wykładów z literatury greckiej na roku IV. Analiza poematów Homera na seminarium greckim spowodowała konieczność wybrania własnej metody dydaktycznej i naukowej. Metoda, jaką posłużyła się Profesor zarówno w prowadzeniu seminarium greckiego, jak również we własnych analizach literackich, to metoda fenomenologiczna, traktująca dzieło poetyckie jako współdziałającą funkcjonalnie całość semantyczno-stylistyczną⁵⁸. Badania prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej nad eposami Homera zaowocowały kilkoma artykułami i rozprawą *Wokół Dolonei. Menelaos i Helena w Odysei*⁵⁹ to praca, za cel której obrała Autorka „próbę charakterystyki Heleny i Menelaosa w *Odysei* poprzez analizę środków wyrazu artystycznego. Dzieło poetyckie przemawia do odbiorcy przede wszystkim swą strukturą formalną. Dopiero poprzez sposoby prezentacji postaci ze strony twórcy czytelnik jest w stanie zrozumieć ogólną budowę charakterów w dziele poetyckim oraz ich funkcję w kompozycji utworu [...]. Odyseja jest według Arystotelesa oparta na charakterach (tzw. ἦθική *Poet.* 1459 b 16). Rozwój charakterów staje się w *Odysei* podstawowym elementem kompozycyjnym i jedną z nadrzędnych przyczyn rozwoju akcji poematu”⁶⁰. Ponadto stwierdza Autorka, iż „w charakterach *Odysei* wydaje się koncentrować koncepcja światopoglądowa poety oraz zdają się one być odzwierciedleniem etycznej postawy Homera”⁶¹. Wybór postaci Heleny i Menelaosa, jako tematu studium, tłumaczy Autorka interesującymi ją ze względów metodologicznych. Otóż obie te postaci poematu charakteryzują się nawzajem. Poddane zaś zostają analizie na tle ks. IV (do w. 625) i w początkach ks. XV (do w. 185), gdyż tylko tam występują one jako indywidualności⁶².

⁵⁸ *Filologia Klasyczna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w l. 1918-2004*, red. T. Mała, K. Narecki, s. 34; H. PODBIELSKI, *Janina Niemirska-Pliszczyńska*, w: *Lublin literacki 1932-1982. Szkice i wspomnienia*, red. W. Michalski, J. Zięba, Lublin: Wydawnictwo Lubelskie 1984, s. 346.

⁵⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Menelaos i Helena w Odysei*, „Roczniki Humanistyczne” 6(1957), z. 2, s. 5-27.

⁶⁰ Tamże, s. 5-6.

⁶¹ Tamże, s. 6.

⁶² Zob. tamże, 7.

Profesor Niemirska-Pliszczyńska zajmowała się również badaniem problemu jedności poetyckiej obydwu epopei (tzw. kwestia homerycka). Zainteresowania tym zagadnieniem wzbudził u niej prof. Adam Krokiewicz⁶³, którego zdaniem „jedności autorskiej obydwu poematów należało doszukiwać się na drodze badania ich wspólnoty światopoglądowej oraz wspólnoty środków wyrazu artystycznego”⁶⁴. Za punkt wyjścia pracy nad Homerem, indywidualnej i w zespole seminarium greckiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, przyjęła opinię prof. Adama Krokiewicza, że „jedność obydwu poematów można udowodnić jedynie na gruncie analizy stylistycznej”⁶⁵. Z tychże zainteresowań powstały artykuły: *Z badań nad Homerem* oraz *Technika wielkich analogii sytuacyjnych w Iliadzie*⁶⁶, w którym za cel postawiła sobie Autorka wyodrębnienie najbardziej istotnych sytuacji w *Iliadzie*, podlegających prawu analogii i decydujących o strukturze poematu⁶⁷. Analizie poddano 5 wielkich analogii: pierwszą z nich stanowią dwie sytuacje: kłótnia między Achillesem i Agamemnonem (ks. I) oraz narada w obozie Achałów, przemówienie Agamemnona i mowa Ajasa (ks. IX). Drugą rozbudowaną „trójstopniową” analogię tworzą: śmierć Sarpedona (ks. XVI), śmierć Patroklosa (ks. XVI, XVII i początek XVIII) oraz śmierć Hektora (ks. XXII). Na kolejną składają się niektóre wydarzenia z ks. IX i ks. XXIV z udziałem Fojniksa, Achillesa oraz Priama. Podobieństwem cechuje się również poczucie żalu: Agamemnona (ks. IX), Achillesa (ks. XVIII) i Hektora (ks. XXII). Ostatnią z analogii stanowi sytuacja dwóch rozmów Achillesa z Tetydą (ks. I, ks. XVIII). Po przeprowadzeniu analizy powyższych analogii sytuacyjnych w poemacie Homera Autorka stwierdziła, że ułatwiają one przede wszystkim „odbiór” dość skomplikowanej fabuły. Sam fakt ich obecności w *Iliadzie* przemawia za koncepcją organiczności dzieła jako jednej rozbudowanej struktury. O teź koncepcji mogą również świadczyć powiązane ze sobą i przeplatające się wzajemnie wątki fabularne. Janina Niemirska-Pliszczyńska formułuje wniosek, że takie budowanie analogii sytuacyjnych dynamizuje akcję, dzięki czemu uzyskuje Homer ciągle wzrastające napięcie, stosując technikę gradacyjną⁶⁸.

⁶³ A. KROKIEWICZ, *Moralność Homera i etyka Hezjoda*, Warszawa: PAX 1959.

⁶⁴ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Technika wielkich analogii sytuacyjnych w Iliadzie*, „Roczniki Humanistyczne” 11(1962), z. 3, s. 5.

⁶⁵ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Z badań nad Homerem*, „Roczniki Humanistyczne” 12(1964), z. 3, s. 5-8, tu s. 7.

⁶⁶ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Technika wielkich analogii sytuacyjnych w Iliadzie*, „Roczniki Humanistyczne” 11(1962), z. 3, s. 5-31.

⁶⁷ Tamże, s. 7.

⁶⁸ Tamże, s. 31.

Z nurtu badań nad Homerem powstały również następujące prace Badaczki: *Motyw opisu tarczy w kompozycji Iliady i Eneidy*⁶⁹ oraz *Analiza strukturalna XII ks. Iliady*⁷⁰. W pierwszej z nich przedstawia zabieg stylistyczny, tj. pauzę między dwoma ważnymi momentami w głównej akcji utworu. Funkcję pauzy w kompozycji *Iliady* i *Eneidy* pełni opis tarczy odpowiednio Achillesa (ks. XVIII) oraz Eneasza (ks. VIII). Technika pauzy ma, według Autorki, „charakter rekapitulacyjny, gdyż skłania czytelnika do zestawienia tego, co było najważniejsze dotychczas, z tym, co jeszcze ważnego ma się zdarzyć. Posiada również charakter retardacyjny, ma bowiem zatrzymać na chwilę uwagę czytelnika na szczególnie istotnym momencie akcji, czyli po powzięciu ważnego planu, ale przed jego realizacją. Poprzez swoją odmienną treść pauza wzbogaca poemat”⁷¹. Homer zastosował w *Iliadzie* dwie pauzy. Pierwszą z nich (zgodnie z techniką gradacji akcji) jest pauza mająca mniejsze znaczenie w poemacie. To ks. X, tzw. *Doloneja*. Pauza ta nie jest jednak statyczna. Wręcz przeciwnie – nocna wyprawa Odysa i Diomedesa do obozu Trojan i zwycięskie uprowadzenie koni Rezosa dynamizuje starszyzną achajską przed wielką bitwą, która rozpocznie się nazajutrz rano (ks. XI). Z kolei przechodzi Autorka do scharakteryzowania pauzy o wiele ważniejszej, którą stanowi w *Iliadzie* właśnie opis tarczy Achillesa (ks. XVIII). Opis ten rozdziela dwie części poematu (wstrzymywanie się Achillesa od walki – do ks. XVII włącznie i walka z udziałem Achillesa – od ks. XVIII). Głównym celem opisu tarczy Achillesa jest syntetyczne przedstawienie najważniejszych momentów z życia Hellenów. Sceny te, zdaniem Niemirskiej-Pliszczyńskiej, są jakby dopełnieniem na zasadzie kontrastu wojennej akcji poematu⁷². Z kolei celem opisu tarczy w *Eneidzie*, jak zauważa Profesor, jest przedstawienie na tle dziejów Italii przyszłego zwycięstwa i potęgi Rzymu. Pauza u Wergiliusza ma ponadto bardziej statyczny charakter. W podsumowaniu Autorka wysnuwa wniosek, że „poetycki dynamizm wkomponowania opisu tarczy w strukturę artystyczną *Iliady* jako uzupełnienia pierwszoplanowej akcji ustąpił w *Eneidzie* dynamizmowi politycznemu struktury ideowej poematu”⁷³.

⁶⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Motyw opisu tarczy w kompozycji Iliady i Eneidy*, „Eos” 54(1964), fasc. 2, s. 217-224.

⁷⁰ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Analiza strukturalna XII księgi Iliady*, „Roczniki Humanistyczne” 14(1966), z. 3, s. 5-20.

⁷¹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Motyw opisu tarczy w kompozycji Iliady i Eneidy*, s. 217.

⁷² Tamże, s. 222.

⁷³ Tamże, s. 224.

W artykule pt. *Analiza strukturalna XII ks. Iliady* jako metodę badawczą zastosowała Niemirska-Pliszczyńska jednoczesność analizy struktury fabularnej i językowej oraz starała się pokazać ich wzajemne oddziaływanie. Autorka podkreśla fakt, że tak wybitni badacze *Iliady* jak Karl Wiessner⁷⁴, Peter von der Mühl⁷⁵, Karl Reinhardt⁷⁶ oraz Wolfgang Schadewaldt⁷⁷ skoncentrowali się jedynie na analizie kompozycji poszczególnych ksiąg poematu. Niemirska-Pliszczyńska uważa natomiast jednoczesność analiz: struktury fabularnej i językowej za bardzo znaczącą dla wyeksponowania kunsztu poetyckiego Homera. Zwraca następnie uwagę na gradacyjny charakter przebiegu akcji całej ks. XII aż do jej punktu kulminacyjnego, czyli rozbicia bram muru przez Hektora i tym samym umożliwienia Trojanom dostępu do okrętów. W strukturze językowej zauważa Autorka kondensację porównań. Charakteryzuje dwa, najważniejsze jej zdaniem, obrazy porównawcze. Zwraca również uwagę na fakt występowania w prologu ks. XII łamania fikcji epickiej⁷⁸. Po przeprowadzeniu analizy struktur stwierdza, że księga XII cechuje się wyjątkowym bogactwem artystycznym.

*Z estetycznej problematyki Iliady*⁷⁹ to rozważania Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej nad XXII księgą *Iliady*. Autorka dostrzega, że akcja tej księgi rozgrywa się w dwóch różnych rzeczywistościach. Otóż główna scena, czyli pojedynek Hektora z Achillesem, należy do aktualnej (teraźniejszej) rzeczywistości poematu. Drugą tworzą elementy wizyjne – odnoszące się do przyszłości, będące wyraźną zapowiedzią upadku Troi. Przeprowadziwszy analizę księgi XXII, Profesor formułuje pewne wnioski. Według niej, cała scena pojedynku charakteryzuje się precyzyjnym paralelizmem. Ponadto zauważa nagromadzenie porównań, które uwypuklają dynamizm oraz potęgują nastrój grozy. Księgę XXII cechuje realizm, a w niektórych momentach (np. w scenie znęcania się nad ciałem zabitego Hektora) uderza wręcz „drastyczny naturalizm”⁸⁰.

Na uwagę zasługuje również opublikowany w języku francuskim artykuł *Analyse structurale du chant XXII de L'Iliade*⁸¹. Poprzez precyzyjną analizę

⁷⁴ K. WIESSNER, *Bauformen der Ilias*, Lipsk: Hirzel 1940.

⁷⁵ P. VON DER MÜHLL, *Kritisches Hypomnema zur Ilias*, Basel: Basel Reinhardt 1952.

⁷⁶ K. REINHARDT, *Die Ilias und ihr Dichter*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht 1961.

⁷⁷ W. SCHADEWALDT, *Von Homers Welt und Werk*, Stuttgart: Koehler 1959.

⁷⁸ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Analiza strukturalna XII księgi Iliady*, „Roczniki Humanistyczne” 14(1966), z. 3, s. 18-19.

⁷⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Z estetycznej problematyki Iliady. Rozważania nad księgą XXII*, „Roczniki Humanistyczne” 9(1960), z. 2, s. 5-12.

⁸⁰ Tamże, s. 7.

⁸¹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Analyse structurale du chant XXII de L'Iliade*, „Eos” 58(1969), fasc. 2, s. 146-162.

Autorka ukazuje rygorystyczną kompozycję tej pieśni, odkrywając jednocześnie charakterystyczne dla epiki homeryckiej zasady techniki narracyjnej.

Rozprawa pt. *Wokół Dolonei (z badań nad Homerem)* „wrosła z zachwytem nad pięknem poematów Homera” (*Wstęp*, s. 7)⁸² i stanowi zwieńczenie badań Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej nad jego poematami. Monografia została pozytywnie recenzowana przez prof. Wiktora Steffena, prof. Jerzego Łanowskiego i prof. Irenę Sławińską⁸³. W rozdziale I swojego studium przedstawiła Autorka szczegółowy stan badań dotyczący autentyczności *Dolonei* jako pieśni *Iliady*. Nawet wybitni badacze twórczości Homera wyrażali negatywne opinie na temat autentyczności tejże pieśni. Zdaniem jednak prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej autorstwo Homera nie powinno w tym przypadku budzić wątpliwości – to księga w stu procentach zgodna z prawami organizującymi jego technikę artystyczną. Aby tego dowieść w swoich badaniach zastosowała analizę: struktury fabularnej, struktury językowej oraz struktury *ethosów*. Posługując się wspomnianą metodą analizy strukturalnej, porównała technikę poetycką zastosowaną w ks. X *Iliady* z techniką poetycką głównie ks. XI (jako bezpośrednio sąsiadującej z *Doloneją*) oraz ks. V, w której występują wątki fabularne mające znaczenie dla analizy ks. X. Porównała także *Doloneję*, choć w mniejszym zakresie, z innymi księgami *Iliady* (np. z opisem tarczy Achillesa w ks. XVIII), a także *Odysei*. Wykazała tym samym, że ks. X pod względem struktury językowej oraz fabularnej posiada cechy typowe dla poetyki Homera. Ponadto udowodniła, że konstrukcja *ethosów* w ks. X jest zgodna ze strukturą *ethosów* w innych księgach *Iliady*⁸⁴. Prześledziwszy analizę, którą przeprowadziła prof. Niemirska-Pliszczyńska należy stwierdzić, że rzeczywiście dotarła ona do istotnych założeń techniki narracyjnej poematów Homera i w konsekwencji dowiodła autentyczności X księgi *Iliady*. Warto w tym miejscu zwrócić także uwagę na sposób cytowania przez nią dzieła Homera. Otóż obok tekstu oryginalnego zawsze podaje ona polskie tłumaczenie, co umożliwia dokładniejszą lekturę czytelnikom, którzy nie znają języka greckiego⁸⁵.

⁸² Por. J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Autour de Dolonée*. Streszczenie po francusku odczytu wygłoszonego na XI Zjeździe „Eirene” w Warszawie, Acta Conventus XI, 1968.

⁸³ APPJNP, AU KUL.

⁸⁴ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Wokół Dolonei (z badań nad Homerem)*, s. 199.

⁸⁵ Tamże, s. 6.

BADANIA NAD PERIEGEZĄ PAUZANIASZA

Wachlarz zainteresowań naukowych prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej był nad wyraz szeroki. Wśród nich znalazł się także Pauzaniasz, a dokładniej przekład jego dzieła *Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος*, czyli *Wędrówki po Helladzie*. Dzieło zostało wydane w dwóch częściach przez Ossolineum. Pierwsza obejmuje księgi V, VI i IV, a zatytułowana jest *Na olimpijskiej bieżni i w boju* (Wrocław 1968); druga pt. *W świątyni i w micie* (Wrocław 1973) stanowi przekład ksiąg: I, II, III i VII. Obie te części zawierają obszerne wstępy, które wprowadzają czytelnika w epokę i charakter twórczości Pauzania. Pracę nad ostatecznym przygotowaniem do druku ostatnich trzech ksiąg przerwała nagle gwałtowna choroba prof. J. Niemirskiej-Pliszczyńskiej, która dała o sobie znać w połowie grudnia 1979 r.⁸⁶ Uniemożliwiła ona tłumaczce wywiązanie się do końca z zawartej umowy wydawniczej. Zdążyła ona jeszcze przełożyć tylko dotyczącą opisu Arkadii księgę VIII, której tłumaczenie przygotowane do druku, już po śmierci Profesor, odnalazła jej córka. W tej sytuacji przekładu dwóch ostatnich ksiąg i opracowania komentarza do wszystkich trzech nieopublikowanych dotychczas w języku polskim ksiąg tego dzieła podjął się prof. Henryk Podbielski. W rezultacie ostatnia, trzecia część, zatytułowana *U stóp boga Apollona*, została wydana w 1989 r. (Wrocław). Cały przekład *Wędrówek po Helladzie* został wysoko oceniony przez znakomitych profesorów, m.in. przez prof. Kazimierza Michałowskiego, przy okazji oceny dorobku naukowego Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej: „Niezwykle ważne jest jej wydanie Pauzania. Część druga, opublikowana w 1973 r. zaopatrzona jest obok wstępu, indeksem onomastycznym i komentarzem. W szczególności opracowanie indeksu onomastycznego jest wielkim ułatwieniem dla korzystających z tego jakże ważnego dla archeologii źródła starożytnego”⁸⁷.

Podczas pracy nad przekładem *Wędrówek po Helladzie* tłumaczka podjęła także bliski jej temat technik literackich. W artykule pt. *Technika ekskursów w dziele Pauzania*⁸⁸ analizuje najbardziej literacki aspekt dzieła periegety, mianowicie technikę jego *logoi*, czyli ekskursów. Autorka zauważa, że

⁸⁶ H. PODBIELSKI, *Janina Niemirska-Pliszczyńska*, w: *Lublin literacki*, s. 348.

⁸⁷ K. MICHAŁOWSKI, *Ocena dorobku naukowego dr Janiny Pliszczyńskiej prof. nadzwyczajnej KUL-u w związku z wszczęciem postępowania w sprawie nadania wyżej wymienionej tytułu profesora zwyczajnego*, Warszawa 27.04.1974 r., APPJNP, AU KUL.

⁸⁸ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Technika ekskursów w dziele Pauzania*, „Eos” 55(1965), fasc. 1, s. 71-80.

w konstruowaniu tychże *logosów* (aitiologicznych, regionalnych, realistycznych, erotycznych) widoczne jest przede wszystkim nawiązywanie do wzorców epickiej i elegijnej poezji hellenistycznej. Stwierdza przy tym, że „*Wędrówki po Helladzie* gatunkowo zdecydowanie wykraczają poza ramy właściwej periegezy geograficzno-topograficznej, są zaś dziełem o ściśle literackim charakterze”⁸⁹.

BADANIA NAD GRECKĄ PROZĄ CHRZEŚCIJAŃSKĄ

Badania nad grecką prozą chrześcijańską dominowały w ostatnich piętnastu latach życia prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej. Można przy tym wyróżnić dwa ich nurty.

I. Semantyka języka biblijnego, szczególnie pism św. Pawła.

W ramach badań nad językiem Nowego Testamentu, czyli dialektem *koiné*, Profesor zajmowała się głównie analizą strukturalną neologizmów, strukturą poszczególnych zespołów semantycznych oraz analizą środków wyrazu artystycznego. Przez trzy lata (1967-1970) prowadziła seminarium poświęcone analizie literackiej Ewangelii św. Jana i fragmentów Dziejów Apostolskich św. Łukasza. Profesor Niemirska-Pliszczyńska badała również język św. Pawła, zwłaszcza występujący u niego paralelizm stylistyczny. Zorganizowała również dwudniowe interdyscyplinarne Sympozjum (9-10 grudnia 1970 r.) zatytułowane *Z badań stylistycznych nad Nowym Testamentem*⁹⁰. Efektem badań nad językiem św. Pawła jest także artykuł pt. *Paralelizm stylistyczny w Listach Pawła z Tarsu jako kontynuacja retoryki antycznej*⁹¹. Badaczka wyróżnia cztery rodzaje paralelizmu ze względu na relację myślową członów paralelnych u św. Pawła: **łączny**, gdy człony paralelne pozostają ze sobą w myślowej zbieżności i wzajemnie się uzupełniają; **antyte-tyczny**, gdy człony paralelne pozostają w myślowej opozycji do siebie; **syntetyczny**, gdy z opozycji wynika zbieżność, oraz **łańcuchowy**, gdy z jednego członu paralelnego wynika następny⁹². Po przeprowadzeniu analizy li-

⁸⁹ Tamże, s. 80.

⁹⁰ Zob. J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Słowo wstępne*, wypowiedź z otwarcia sympozjum „Z badań stylistycznych nad Nowym Testamentem”, „Roczniki Humanistyczne” 20(1972), z. 3, s. 7-9.

⁹¹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Paralelizm stylistyczny w Listach Pawła z Tarsu jako kontynuacja retoryki antycznej*, „Roczniki Humanistyczne” 20(1972), z. 3, s. 31-53.

⁹² Tamże, s. 32-33.

terackiej *Hymnu do miłości* Profesor formułuje następujące wnioski: paralelizm występujący u św. Pawła został zaczerpnięty z literatury greckiej, głównie ze stylu azjańskiego. Paralelizm stosowany jest bardzo celowo, zwłaszcza dla akcentu logicznego lub uzyskania podniosłego nastroju. Nie służy natomiast ornamentacji, która dla św. Pawła nie miała żadnego znaczenia.

II. Badania nad językiem Klemensa z Aleksandrii.

Jako entuzjastka kultury klasycznej⁹³, uważała Niemirska-Pliszczyńska Klemensa z Aleksandrii za wybitnego kontynuatora greckiej myśli filozoficznej w krystalizującej się teologii chrześcijańskiej. Dała temu wyraz w artykule pt. *Pierwsza próba syntezy filozofii greckiej z antyczną doktryną chrześcijańską Klemensa Aleksandryjskiego Stromata*⁹⁴. Poruszono w nim problem stosunku Klemensa do filozofii antycznej. Jego ogromna wiedza w tym zakresie oraz zamiłowanie do antyku sprawiły, że dzieło teologa z Aleksandrii stanowi pierwszą próbę syntezy nowo powstającej doktryny chrześcijańskiej z filozofią grecką. Najważniejszymi systemami filozoficznymi, na podstawie których Klemens wypracował swoją myśl teologiczną, są przede wszystkim: platonizm, stoicyzm i arystotelizm. Janina Niemirska-Pliszczyńska przyjmuje, iż za wpływu Platona można uważać w dziele Klemensa dążenie do poznawania Boga (ή γνώσις, ή επίγνωσις τοῦ θεοῦ) i do upodobniania się do Niego (ή ομοίωσις lub ή εξομοίωσις) poprzez sprawiedliwe postępowanie. Za echo stoicyzmu uznaje dążenie do wyrzeczenia się afektów, czyli dążenie do stanu ἀπάθεια, tak, jak bezafektywny jest Bóg. Za element arystotelizmu uważa Niemirska-Pliszczyńska dążenie do świadomego wyboru przed działaniem, czyli προαίρεσις, w ogóle do postawy świadomego wyboru decyzji moralnej⁹⁵.

Przekład na język polski dzieła *Stromateis*⁹⁶ (*Dywany*) Klemensa z Aleksandrii jest bez wątpienia największym dokonaniem prof. Niemirskiej-Pliszczyńskiej. „Takie prace – pisał prof. Jerzy Łanowski – pochłaniają swych

⁹³ Zagadnieniu kultury klasycznej poświęciła J. Niemirska-Pliszczyńska artykuł pt. *Problemy wytyczne kultury starożytnej*, „Roczniki Humanistyczne” 6(1957), z. 2, s. 177-184. Mianem kultury starożytnej objęto tu kulturę grecko-rzymską. Referat składa się z trzech części: I – Charakterystyka zespołu kulturowego antycznej Hellady, II – zespół kulturowy antycznego Rzymu, III – wnioski ogólne, dotyczące kultury antycznej.

⁹⁴ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Pierwsza próba syntezy filozofii greckiej z antyczną doktryną chrześcijańską Klemensa Aleksandryjskiego Stromata*, „Eos” 66(1977), s. 221-229.

⁹⁵ Tamże, s. 227.

⁹⁶ Pełny tytuł brzmi po grecku: *Τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων Στρομάτεις*, tłum. dosłowne: *Dywany zapisków gnostycznych według prawdziwej filozofii*.

twórców na lata całe i mało kto im sprostą. Profesor Niemirska-Pliszczyńska wywiązała się chlubnie z zadania przyswojenia polskiemu piśmiennictwu i polskiej nauce tego wzorzystego dywanu greckiej literatury⁹⁷. Przekład powstawał przez dziesięć lat, przy czym nie była to praca prowadzona w jednakowym tempie. Księgę VIII na przykład przekładała Profesor cały rok. Pełny tytuł dzieła Tłumaczka ostatecznie przełożyła na język polski jako: *Dywany rozważań świadomego wyznawcy Chrystusa wedle prawdziwej filozofii, tj. autentycznej doktryny chrześcijańskiej*⁹⁸.

Oprócz literatury i sztuki prof. Niemirska-Pliszczyńska z nie mniejszym zaangażowaniem zajmowała się również filozofią grecką, głównie twórczością Platona i Arystotelesa. Z tychże zainteresowań powstały dwa artykuły. W pierwszym, zatytułowanym *Czar przyjaźni*⁹⁹ Autorka zauważa m.in., że do analizy zagadnienia przyjaźni Arystoteles stosuje (często naprzemiennie) dwa pojęcia: *φιλία* i *φίλησις*. Pierwsze występuje u filozofa przede wszystkim jako konkretny związek społeczny, *φίλησις* natomiast jako uczucie, które powstaje w tymże związku wraz z przyzwyczajeniem¹⁰⁰. Rozważaniom filozofa towarzyszy, według Autorki, „czarowny klimat” wielkiej miłości do człowieka przy równoczesnej wyrozumiałości dla słabości wynikających z ludzkiej natury.

W wyniku zainteresowania pismami Platona Janina Niemirska-Pliszczyńska opublikowała artykuł pt. *Dialog Teajtet Platona jako „dramat rodzenia”*¹⁰¹, w którym zwraca uwagę na artystyczną strukturę dialogu. Poprzez „dramat rodzenia” należy tutaj rozumieć to, co dzieje się na scenie, czyli tworzenie definicji jako działanie (*τὸ δράμα*). Przedstawiwszy właściwą analizę myślową „rodzącego się” w łonie umysłu Teajteta pojęcia (płodu) wiedzy (*ἐπιστήμη*), poświęca Badaczka kilka słów ogólnej ocenie estetycznej utworu, stwierdzając przy tym, że „*Teajtet* jest szczególnym dziełem Platona. Łączy bowiem ściśle rozważania natury logicznej ze strukturą arty-

⁹⁷ J. ŁANOWSKI, *Opinia w związku z wystąpieniem o nadanie prof. nazw. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, drowi Janinie Niemirskiej-Pliszczyńskiej tytułu naukowego profesora zwyczajnego*, Wrocław, 11.05.1974 r., APPJNP, AU KUL.

⁹⁸ Zob. J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Analiza nazwy Dywanów Klemensa Aleksandryjskiego*, „Roczniki Humanistyczne” 25(1977), z. 3, s. 53.

⁹⁹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Czar przyjaźni. Z rozważań nad VIII i IX ks. Etyki Nikomachejskiej Arystotelesa*, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 3, s. 61-73.

¹⁰⁰ Tamże, s. 63.

¹⁰¹ J. NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA, *Dialog Teajtet Platona jako „dramat rodzenia”*, w: *Z zagadnień kultury chrześcijańskiej: Kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu Prymasowi Polski, Katolicki Uniwersytet Lubelski*, Lublin: TN KUL 1973, s. 273-381.

styczną poprzez stale rozwijającą się w akcji utworu metaforykę akuszeryjną oraz spaja rozważania natury logicznej z poglądami etycznymi i religijnymi, co jednocześnie nadaje dyskusji wzniosły charakter”¹⁰².

Prześledziwszy rozwój działalności naukowej prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej, należy zwrócić uwagę na imponująco rozległy wachlarz jej zainteresowań. Na pierwszy plan wysuwa się zawsze jej twórcza postawa, o której świadczą przede wszystkim jej znakomite przekłady autorów dzieł starożytnych. Nie mniejsze znaczenie mają również publikowane rozprawy i artykuły, w których prof. Niemirska-Pliszczyńska jawi się jako wybitny badacz. Dlatego też należy po raz kolejny podkreślić nie tylko jej niezaprzeczalnie wielki wkład do nauki, lecz także ogromne zasługi dla popularyzacji antyku grecko-rzymskiego w polskim społeczeństwie.

Cały dorobek prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej świadczy dobitnie o jej doskonałych kompetencjach, ogromnym talencie oraz imponującej znajomości antyku grecko-rzymskiego. Za wybitne osiągnięcia dydaktyczno-naukowe Janina Niemirska-Pliszczyńska została odznaczona w 1938 r. brązowym medalem, w 1944 r. Srebrnym Krzyżem Zasługi, w 1973 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a także medalem Komisji Edukacji Narodowej¹⁰³.

BIBLIOGRAFIA

I. BIBLIOGRAFIA PODMIOTOWA

– CHRONOLOGICZNY WYKAZ PUBLIKACJI J. NIEMIRSKIEJ-PLISZCZYŃSKIEJ

- TACYT, Dialog o mówcach, przekład ze wstępem, Lublin: Towarzystwo Przyjaciół Nauk 1937.
- Z działalności Ogniska Metodycznego filologii klasycznej w Lublinie. O kulturze antycznej i jej nauczaniu (Zagajenie dyskusji), „Eos” 3(1937), s. 585-590.
- Portrety cesarzy rzymskich. Wybór tekstów dla II klasy liceum humanistycznego z komentarzem, wyd. 1, Lwów 1938.
- Homo sum. Podręcznik do nauki języka łacińskiego dla 1 klasy gimnazjalnej, Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej 1945.
- Portrety cesarzy rzymskich. Wybór tekstów, wyd. 2, Lublin 1946.
- Homo sum et nil humani a me alienum esse puto. Podręcznik do nauki języka łacińskiego dla 2 klasy gimnazjalnej, Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej 1945.
- Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto. 3, Podręcznik do nauki języka łacińskiego dla klasy 3 gimnazjalnej, Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej 1946.

¹⁰² Tamże, s. 281.

¹⁰³ APPJNP, AU KUL.

- Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto. 4, Podręcznik do nauki języka łacińskiego dla klasy 4 gimnazjalnej, Lublin: Instytut Pracy Nauczycielskiej 1947.
- Testament poetycki Horacego. Streszczenie referatu, „Sprawozdania z Czynności Wydawniczej i Posiedzeń Naukowych oraz Kronika Towarzystwa Naukowego KUL” 1947, nr 1, s. 88-92.
- O metodzie, „Paideia” 1948, nr 1, s. 11-30.
- Język grecki czy jeszcze istnieje jako przedmiot nauczania w szkołach średnich?, „Paideia” 1948, nr 1, s. 71.
- Refleksje pojazdowe, „Paideia” 1949, nr 1, s. 1-4.
- Idea człowieczeństwa w starożytności grecko-rzymskiej, humanizm renesansowy i perspektywy nowego humanizmu, „Sprawozdania z Czynności Wydawniczej i Posiedzeń Naukowych oraz Kronika Towarzystwa Naukowego KUL” 3(1948-1949), s. 24-26.
- Testament poetycki Horacego, „Roczniki Humanistyczne” 1(1949), s. 71-94.
- Styl listów literackich Pliniusza Młodszeo, „Eos” 45(1951), fasc. 2, s. 117-120.
- Rym jako środek wyrazu artystycznego w listach literackich Pliniusza Młodszeo, „Roczniki Humanistyczne” 2-3(1950-1951), s. 95-101.
- Środki wyrazu artystycznego w listach literackich Pliniusza Młodszeo, „Roczniki Humanistyczne” 4(1953), z. 2, s. 17-35.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów, przekład, wyd. 1, Warszawa: PWN 1954.
- De elocutione Pliniana epistularum libris novem conspicua: quaestiones selectae, Lublin: TN KUL 1955.
- De elocutione Pliniana (Streszczenie monografii w języku niemieckim), „Bibliotheca Classica Orientalis”, Jg. 1(1956), H. 4, s. 215-216.
- Menelaos i Helena w Odysei (Próba charakterystyki), „Roczniki Humanistyczne” 6(1957), z. 2, s. 5-27.
- Problemy wytyczne kultury starożytnej, „Roczniki Humanistyczne” 6(1957), z. 2, s. 177-184.
- Dwa listy Pliniusza Młodszeo: IV 6 i VI 20 – Wybuch Wezuwiusza, (przekład) w: Geografia antyczna, Warszawa: PWN 1957, s. 283-288.
- Menelaos i Helena w Odysei (Streszczenie rozprawy w języku niemieckim), „Bibliotheca Classica Orientalis”, Jg. 3(1958), H. 5.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład, wstęp, komentarz, wyd. 2, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1960.
- Ἰδοὺ ὁ ἀνθρώπος. Wstępny podręcznik języka greckiego oparty na tekstach autorów klasycznych i Nowego Testamentu, Poznań: Palloinum 1960.
- Wielki filhellen. Wspomnienie o Tadeuszu Zielińskim, „Roczniki Humanistyczne” 9(1960), z. 2, s. 77-83.
- Z estetycznej problematyki Iliady. Rozważania nad księgą XXII, „Roczniki Humanistyczne” 9(1960), z. 2, s. 5-12.
- Technika wielkich analogii sytuacyjnych w Iliadzie, „Roczniki Humanistyczne” 11(1962), z. 3, s. 5-31.
- [Rec.:] W. Schadewaldt, Hellas und Hesperien, „Eos” 52(1962), fasc. 1, s. 217-219.
- [Rec.:] W. Schadewaldt, Hellas und Hesperien, „Deutsche Literaturzeitung”, Jg. 83(1962), H. 6, s. 495 n.
- Z badań nad Homerem, „Roczniki Humanistyczne” 12(1964), z. 3, s. 5-8.
- W obronie łaciny, „Kamena” 23(1964), nr 9, s. 6.
- LUKRECJUSZ, Hymn do Wenus. Przekład, „Kamena” 23(1964), nr 10, s. 6.

- Motyw opisu tarczy w kompozycji Iliady i Eneidy, „Eos” 54(1964), fasc. 2, s. 217-224.
- Ifigenia aulidzka w Toruniu, „Kamena” 24(1965), nr 13-14, s. 12.
- Problematyka badawcza i osiągnięcia filologii klasycznej KUL, „Zeszyty Naukowe KUL” 8(1965), nr 3(31), s. 78-82.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład, wstęp, komentarz, wyd. 3, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1965.
- Technika ekskursów w dziele Pauzania, „Eos” 55(1965), fasc. 1, s. 71-80.
- Seminarium pod kasztanem (Ze wspomnień studenckich), „Kamena” 33(1966), nr 15, s. 5 i 11.
- Mowa Jana Zamoyskiego do Henryka Walezego. Przekład z informacją wstępną, „Roczniki Humanistyczne” 14(1966), z. 3, s. 118-137.
- Analiza strukturalna księgi XII Iliady, „Roczniki Humanistyczne” 14(1966), z. 3, s. 5-20.
- Wokół Dolonei (z badań nad Homerem), Lublin: TN KUL 1967.
- Wspomnienie o śp. drze R. Gostkowskim, „Zeszyty Naukowe KUL” 10(1967), nr 2(32), s. 92-93.
- Na olimpijskiej bieżni i w boju. Z Pauzania Wędrówki po Helladzie, ks. V, VI, IV. Przekład i dwa wstępy, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1968.
- Pięćdziesięciolecie filologii klasycznej KUL, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 3, s. 5-21.
- Twórczość naukowa i artystyczna śp. M. Popławskiego w czasie ostatniej wojny, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 3, s. 27-30.
- Czar przyjaźni. Z rozważań nad VIII i IX księgą Etyki Nikomachejskiej Arystotelesa, „Roczniki Humanistyczne” 16(1968), z. 3, s. 61-73.
- Autour de Dolonée (Streszczenie po francusku odczytu wygłoszonego na XI Zjeździe „Eirene” w Warszawie), w: Acta Conventus XI 1968.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład ze wstępem, wyd. 4, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1969.
- Analyse structurale du chant XXII de l’Iliade, „Eos” 58(1969), fasc. 2, s. 146-162.
- KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, Kobierce. Partia przekładu, „Roczniki Humanistyczne” 18(1970), z. 3, s. 75-91.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład ze wstępem, wyd. 5, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1972.
- Słowo wstępne, wypowiedź z otwarcia sympozjum „Z badań stylistycznych nad Nowym Testamentem”, „Roczniki Humanistyczne” 20(1972), z. 3, s. 7-9.
- Paralelizm stylistyczny w Listach Pawła z Tarsu jako kontynuacja retoryki antycznej, „Roczniki Humanistyczne” 20(1972), z. 3, s. 31-53.
- Odpowiedź na „Głos w dyskusji”, „Roczniki Humanistyczne” 20(1972), z. 3, s. 58 n.
- W świątyni i w mieście. Z Pauzania Wędrówki po Helladzie, ks. I, II, III, VII. Przekład, wstęp, komentarz historyczno-literacki, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1973.
- Dialog Teajtet Platona jako „dramat rodzenia”, w: Z zagadnień kultury chrześcijańskiej: Kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu Prymasowi Polski, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin: TN KUL 1973, s. 273-281.
- Analiza nazwy Dywanów Klemensa Aleksandryjskiego, „Roczniki Humanistyczne” 25(1977), z. 3, s. 49-53.
- Pierwsza próba syntezy filozofii greckiej z antyczną doktryną chrześcijańską Klemensa Aleksandryjskiego Stromata, „Eos” 66(1977), s. 221-229.

- Kulty arkadyjskie w dziele Pauzanasza, Warszawa: PWN 1979, s. 29-36.
- Présentation et analyse des principaux thèmes doctrinaux des Tapis (Stromates) de Clément d'Alexandrie: principes méthodologiques, „Roczniki Humanistyczne” 31(1983), z. 3, s. 55-62.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład, wstęp i komentarz, wyd. 6, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1987.
- U stóp boga Apollona. Z Pauzanasza Wędrówki po Helladzie, ks. VIII, IX, X. Przekład ks. VIII, H. Podbielski, przekł. i oprac. ks. IX i X, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1989.
- KLEMENS ALEKSANDRYJSKI, Kobierce zapisków filozoficznych dotyczących prawdziwej wiedzy, t. I-II: Przekład, wstęp, komentarz, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, ATK 1994.
- SWETONIUSZ, Żywoty cesarów. Przekład, wstęp, komentarz, wyd. 7, Warszawa: De Agostini Polska 2004.
- Na olimpijskiej bieżni i w boju. Z Pauzanasza Wędrówki po Helladzie, ks. V, VI, IV. Przekład i opracowanie, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa: De Agostini Polska 2004.
- U stóp boga Apollona. Z Pauzanasza Wędrówki po Helladzie, ks. VIII, IX, X. Przekład ks. VIII, H. Podbielski, przekł. i oprac. ks. IX, X, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa: De Agostini Polska 2005.
- W świątyni i w micie. Z Pauzanasza Wędrówki po Helladzie, ks. I, II, III, VII. Przekład, wstęp, komentarz historyczno-literacki, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa: De Agostini Polska 2005.

II. BIBLIOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

– WYKAZ PUBLIKACJI DOTYCZĄCYCH J. NIEMIRSKIEJ-PLISZCZYŃSKIEJ

- Akta personalne Prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej, sygn. A-246, Archiwum Uniwersyteckiego KUL.
- „Biuletyn Informacyjny KUL”, Walny Zjazd PTF, 5 (1976), nr 2; Odczyty publiczne, 5-6(1974), nr 1-2, s. 94; Z życia kół naukowych, 5-6(1974), nr 1-2, s. 99; Śp. Prof. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (wieczór wspomnień), 21-22(1982), nr 1-2, s. 117-118.
- CHODACZEK W., Sprawozdanie z wycieczki nauczycieli-filologów do Italii, „Eos” 3(1937), s. 396-413.
- DAWIDOWICZ T., Bibliografia prac Prof. dr Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej wydanych drukiem w latach 1937-1973, „Roczniki Humanistyczne” 22(1974), z. 3, s. 5-7.
- NARECKI K., Filologia klasyczna w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1918-2004, Lublin: Wydawnictwo KUL 2006.
- PODBIELSKI H., Janina Niemirska-Pliszczyńska, w: Lublin literacki 1932-1982. Szkice i wspomnienia, red. W. Michalski, J. Zięba, Lublin: Wydawnictwo Lubelskie 1984, s. 342-349.
- PODBIELSKI H., Prof. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982), „Biuletyn Informacyjny KUL” 5(1976), nr 1, s. 25-31.
- PODBIELSKI H., Prof. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982), „Biuletyn Informacyjny KUL” 11(1982), nr 1-2, s. 192-193.
- PODBIELSKI H., Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982), w: Magistri et discipuli: Kapitel zur Geschichte der Altertumswissenschaften im 20 Jahrhundert, Toruń: Wydawnictwo UMK 2002, s. 121-130 (w jęz. ang).
- PODBIELSKI H., Studia nad Homerem w Polsce, w: Literatura Grecji starożytnej, red. H. Podbielski, t. I: Epika – Liryka – Dramat, Lublin: TN KUL 2005, s. 98.

- PODBIELSKI H., Śp. Prof. dr Janina Niemirska-Pliszczyńska (1904-1982), „Roczniki Humanistyczne” 31(1983), z. 3, s. 125-127.
- STĘPNIEWSKA A., Prof. Dr Janina Niemirska-Pliszczyńska nie żyje 1904-1982, „Vox Patrum” 2(1982), z. 2-3, s. 505-512.
- VIDMAN L., Recenzja monografii De elocutione Pliniana [...], „Listy Filologiczne” 5(80)1957, s. 138-140.
- WÓJTOWICZ H., Ośrodki studiów patrystycznych w Polsce. Katolicki Uniwersytet Lubelski. Sekcja filologii klasycznej, „Vox Patrum” 16(1989), s. 369-374.
- ZIÓŁEK J., Niemirska-Pliszczyńska Janina, w: Słownik biograficzny miasta Lublina, red. T. Radzik, J. Skarbek, A.A. Witusik, t. I, Lublin: Wydawnictwo UMCS 1993, s. 195-196.

PROFESOR JANINA NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA – WYBITNY DYDAKTYK
I BADACZ ANTYKU GRECKO-RZYMSKIEGO

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są dwie główne sfery życia prof. Janiny Niemirskiej-Pliszczyńskiej – działalność dydaktyczna i naukowa. Ich analiza jednoznacznie wykazuje, jak znaczący był wkład Profesor do literatury i kultury, nie tylko w naszym kraju, lecz także za granicą. Jako nauczycielka języka łacińskiego, najpierw w Państwowym Gimnazjum im. Unii Lubelskiej, a po II wojnie światowej także w Gimnazjum im. Stanisława Staszica w Lublinie, wykazywała się ogromnym talentem pedagogicznym, wybitną wiedzą i zamiłowaniem do antyku grecko-rzymskiego. Jako nauczyciel akademicki w Sekcji Filologii Klasycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (od 1952 r.) prof. Niemirska-Pliszczyńska prowadziła wykłady z literatury greckiej i rzymskiej, jak również proseminarium i seminarium greckie, a od 1967 r. także seminarium doktoranckie. Pod jej kierunkiem powstało ok. 40 prac magisterskich oraz 6 rozpraw doktorskich. Aby pomóc nauczycielom języków klasycznych w ich pracy dydaktycznej oraz ułatwić naukę greki i łaciny uczniom i studentom, prof. Niemirska-Pliszczyńska wydała autorskie podręczniki do nauki tych języków. W czasopiśmie „Paideia”, którego była redaktorem naczelnym, publikowała artykuły dotyczące nauczania łaciny. Obok ogromnego zaangażowania dydaktycznego (wieloletnia praca w szkołach średnich i liczne zajęcia na uniwersytecie) stale rozwijała swą pasję badawczą, czego dowodem jest bogaty dorobek naukowy, w którym wyróżniają się dwie monografie: *De elocutione Pliniana* (Lublin 1955) – w całości napisana po łacinie – i *Wokół Dolonei* (Lublin 1966) o autentyczności X ks. *Iliady* Homera, dalej kilkanaście rozpraw i artykułów nt. eposów Homera, periegezy Pauzanasza, dialogów Platona, *Etyki Nikomachejskiej* Arystotelesa, listów św. Pawła, a także doskonałe przekłady dzieł starożytnych na język polski: *Żywoty cesarów* Swetoniusza, *Wędrowki po Helladzie* Pauzanasza oraz *Dywany (Stromateis)* Klemensa z Aleksandrii. Za wybitne osiągnięcia prof. Janina Niemirska-Pliszczyńska została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (1944) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973).

Słowa kluczowe: Profesor Janina Niemirska-Pliszczyńska; historia filologii klasycznej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II; literatura grecka i łacińska; antyk grecko-rzymski; podręczniki do nauki języków klasycznych.

PROFESSOR JANINA NIEMIRSKA-PLISZCZYŃSKA
– DISTINGUISHED DIDACTICIAN AND SCHOLAR
OF GREEK AND ROMAN ANTIQUITY

Summary

The author of this article examines two main areas of life of professor Janina Niemirska-Pliszczyńska; both – her educational and scholar activities in order to prove her great contribution to literature and culture not only in our country but also abroad. As a teacher of Latin first in Unia Lubelska Grammar-School and after World War II also in Stanisław Staszic Grammar-School in Lublin, prof. Niemirska-Pliszczyńska demonstrated much pedagogical talent, distinguished knowledge and love for the Greek and Roman Antiquity. As the academic in the Classical Philology Department at the Catholic University of Lublin (from 1952) Prof. Pliszczyńska gave lectures on Greek and Roman literature and conducted Greek seminar, proseminar and from 1967 also a doctoral seminar. She was the supervisor of about forty MA dissertations and six doctoral theses as well. To help teachers of classical languages in their didactic work and to make learning Greek and Latin easier for students, Prof. Pliszczyńska wrote and published Greek and Latin textbooks and articles on teaching of Latin in the journal *Paideia* that she edited herself. In spite of many years' work at secondary schools and her demanding educational activities at the University, she raised excellent literary output including two monographs: *De elocutione Pliniana* (Lublin 1955) – all written in Latin and: *Wokół Dolonei (Around Doloneia, Lublin 1966)* on the authenticity of the tenth song in Homer's *Iliad*. It also included several articles on Homer's epics, Pausanias' periegesis, Plato's dialogues, Aristotle's *Nicomachean Ethics*, St. Paul's letters and language of Clement of Alexandria. And finally it included Prof. Pliszczyńska's perfect translations of Greek and Roman literature: *Żywoty cesarów (The Twelve Caesars, The Lives of the (Twelve) Caesars, Lives of the Caesars – LOEB 1997)* by Suetonius, *Wędrowki po Helladzie (Description of Greece)* by Pausanias and *Dywany, Stromateis (Stromata)* by Clement of Alexandria. For her outstanding achievements Prof. Pliszczyńska was awarded Silver Cross of Merit (1944) and Knight's Cross of the Order of Polonia Restituta (1973).

Key words: Professor Janina Niemirska-Pliszczyńska; history of Classical Philology at the John Paul II Catholic University of Lublin; Greek and Roman literature; Greek and Roman Antiquity; Classical languages textbooks.